

نقش جنسیت در حضور اجتماعی زنان

زهرا ریاحی^۱

چکیده

این مقاله با هدف شناسایی نقش جنسیت در حضور اجتماعی زنان انجام و در آن تلاش گردیده تا به این سوال پاسخ داده شود که نقش جنسیت در حضور اجتماعی زنان چگونه می باشد؟ تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی و روش به کار رفته در این مقاله اسنادی یا کتابخانه ایی بوده است. داده ها متناسب با اهداف و سوالات تحقیق با استفاده از ابزار فیش جمع آوری و در تحلیل داده ها از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. از مهمترین نتایج این مقاله می توان به اهمیت اشتغال زنان و نقش اقتصادی آنان، که سبب مشارکت فعال زنان در بازار کار نه تنها به ارتقای وضعیت اقتصادی خانواده ها کمک می کند بلکه زمینه ساز حضور مؤثرتر آنان در عرصه های سیاسی و فرهنگی نیز می گردد. حضور سیاسی زنان، به عنوان یکی از شاخص های توسعه اجتماعی، موجب تقویت عدالت و نمایندگی بهتر گروه های مختلف جامعه می شود. همچنین، نقش فرهنگی زنان در حفظ و انتقال ارزش ها و هویت اجتماعی، از اهمیت ویژه ای برخوردار است. مطالعات نشان می دهد که ارتقای جایگاه زنان در تمامی این حوزه ها، با توجه به موانع جنسیتی و فرهنگی، نیازمند سیاست گذاری های هدفمند و تغییر نگرش های اجتماعی است تا زمینه حضور فعال و برابر زنان در جامعه فراهم شود.

کلیدواژه: زن، حضور اجتماعی، مشارکت سیاسی، اشتغال زنان، نقش فرهنگی

^۱ طلبه سطح دو، مدرسه علمیه فاطمه الزهرا (سلام الله علیها)، بندر ترکمن

ORCID:0009-0004-8376-490X

۱. تعریف موضوع و بیان مسأله

زن به عنوان یک موجود اجتماعی در جهت تثبیت حضور خود در جامعه نیاز به حضور فعال در عرصه‌های مختلف اجتماعی دارد او با حضور در این عرصه‌ها ضمن کمک به جامعه در جهت تحکیم هویت اجتماعی خود نیز اقدام می‌کند حضور در جامعه به طرق مختلف می‌تواند صورت بگیرد که از جمله آنها می‌توان به حضور فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی اشاره نمود. منظور از حضور اجتماعی در این مطالعه حضور فیزیکی و مستقیم زنان است که بتوانند به صورت فعال بر جامعه تاثیر بگذارند.

مطالعات انجام شده در زمینه حضور زنان در اجتماع از تنوع زیادی برخوردار است که به اختصار به تعدادی از آنها اشاره می‌گردد: علاسوند (۱۴۰۰) به بررسی موضوعاتی چون زن و تکالیف فردی و خانواده، نجفی (۱۳۹۰) به بررسی تفاوت جنسیتی زن و مرد در خانواده و سیاست، حکمت‌نیا (۱۳۹۰) به بررسی اصول و قواعد حقوق زن در اسلام و نوری همدانی (۱۳۸۳) به چهره زن در قرآن کریم در عصر پیامبر و اهل بیت پرداخته‌اند. مطالعات انجام شده عمدتاً متمرکز بر موضوعاتی نظیر تکالیف فردی زن در خانواده، تفاوت جنسیتی زن و مرد در خانواده و سیاست و حقوق زن در اسلام و چهره زن در عصر پیامبر و اهل بیت بوده و کمتر به بحث پیرامون حضور زنان در اجتماع پرداخته‌اند. با عنایت به موارد فوق در این مقاله تلاش می‌گردد تا به این سوال پاسخ داده شود که نقش جنسیت در حضور اجتماعی زنان چگونه می‌تواند باشد؟

۲. اهمیت و ضرورت

بررسی‌های اولیه و مشاهدات محقق نشان از آن دارد که حضور زنان حاکی از آن است که زنان به نسبت جمعیت خود تاثیر زیادی در عرصه‌های اجتماعی سیاسی اقتصادی و فرهنگی جامعه ندارند در صورت انجام مطالعات و شناسایی عوامل تاثیرگذار بر حضور فعال زنان در عرصه‌های فرهنگی اجتماعی سیاسی اقتصادی می‌توان انتظار داشت که جامعه در جهت رشد و توسعه خود گام‌های بر خواهد داشت چرا که

نیمی از جمعیت که حضور چندانی در عرصه‌های حساس یاد شده در سکوی فوقانی نداشته به صورت فعال در عرصه های یاد شده حضور یافته و قابلیت های بالقوه خود را در خدمت جامعه و رشد و توسعه آن قرار خواهند داد.

۳.اهداف

هدف اصلی

شناسایی نقش جنسیت در حضور اجتماعی زنان

اهداف فرعی

۱. مشخص نمودن نقش حضور زنان در فضاهاى سیاسى بر فعالیت اجتماعى
۲. مشخص نمودن نقش حضور زنان در فضاهاى اقتصادى بر فعالیت اجتماعى
۳. مشخص نمودن نقش حضور زنان در فضاهاى فرهنگى بر فعالیت اجتماعى

۴.سوالات

سوال اصلی

نقش جنسیت در حضور اجتماعى زنان چگونه میتواند باشد؟

سوالات فرعی

- (۱) نقش حضور زنان بر فضای سیاسى چگونه مى تواند بر فعالیت اجتماعى موثرباشد؟
- (۲) نقش حضور زنان بر فضای اقتصادى چگونه مى تواند بر فعالیت اجتماعى موثرباشد؟
- (۳) نقش حضور زنان بر فضای فرهنگى چگونه مى تواند بر فعالیت اجتماعى موثرباشد؟

۵.روش شناسى تحقيق

تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی و روش به کار رفته در این مطالعه اسنادی یا همان کتابخانه ای بوده است. ابزار به کار رفته در جهت جمع آوری داده ها با فیش جمع آوری شده و در تحلیل داده ها از روش تحلیل محتوا استفاده شده است.

۶. تعریف متغیرها (مفهوم شناسی)

۶-۱- جنسیت

جنسیت به مجموعه‌ای از انتظارات، هنجارها و ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی گفته می‌شود که رفتارها و نقش‌های مردان و زنان را تعریف می‌کند و فراتر از تفاوت‌های زیست‌شناختی (جنس) است. جنسیت شامل نقش‌های اجتماعی، رفتارها، هویت و نحوه‌ی ابراز خود فرد در جامعه است و می‌تواند طیفی از مردانگی و زنانگی را دربرگیرد. برخلاف جنس که به ویژگی‌های بیولوژیکی مانند کروموزوم‌ها و اندام‌های جنسی اشاره دارد، جنسیت بیشتر به ساختارهای اجتماعی و فرهنگی مربوط است و ممکن است با جنس زیست‌شناختی فرد مطابقت نداشته باشد. (علاسوند، ۱۴۰۰، صفحه ۷۷)

۶-۲- نقش جنسیتی

نقش جنسیتی به مجموعه‌ای از رفتارها، نگرش‌ها و انتظاراتی گفته می‌شود که جامعه بر اساس زن یا مرد بودن فرد، مناسب یا مطلوب می‌داند. این نقش‌ها معمولاً بر مفاهیم مردانگی و زنانگی متمرکز هستند و از طریق فرهنگ و هنجارهای اجتماعی به افراد منتقل می‌شوند. نقش‌های جنسیتی می‌توانند بر نحوه رفتار، انتخاب شغل، نوع پوشش، روابط شخصی و حتی ابراز احساسات افراد تأثیر بگذارند و در طول زندگی، شخصیت و هویت فرد را تحت تأثیر قرار دهند. این نقش‌ها در هر جامعه متفاوت است و ممکن است با گذر زمان و تغییرات اجتماعی دستخوش تحول شود. (علاسوند، ۱۴۰۰، صفحه تلخیص ۱۳۷ تا ۱۳۹)

۶-۳- حضور اجتماعی

حضور اجتماعی زنان به معنای مشارکت فعال و اثرگذار زنان در عرصه‌های مختلف جامعه مانند فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و علمی است، مشروط بر رعایت اصول و ضوابط خاصی که حفظ کرامت، عفت و شخصیت انسانی زنان را تضمین کند. این حضور می‌تواند به صورت مستقیم، یعنی حضور فیزیکی و فعالیت در خارج از خانه (مانند اشتغال، تحصیل یا مشارکت سیاسی)، یا به صورت غیرمستقیم، یعنی تأثیرگذاری از طریق نقش‌های خانوادگی، فعالیت‌های علمی، این حضور نقش مهمی در توسعه انسانی، پیشرفت اقتصادی و تحکیم بنیان خانواده و جامعه دارد و میزان آن یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی جوامع به شمار می‌رود. در نگاه‌های مختلف فرهنگی و اجتماعی، حضور اجتماعی زنان می‌تواند با چالش‌هایی مانند نگاه‌های سنتی یا افراطی مواجه باشد، اما رویکردهای نوین بر اهمیت مشارکت فعال و برابر زنان در جامعه تأکید دارند و آن را عامل رشد و شکوفایی جامعه می‌دانند. (خزائی و

نیلی، ۱۳۹۷، صفحه ۶۸)

۷. نقش سیاسی زنان در اجتماع

اسلام در کنار نقش مالی، اقتصادی، اشتغال، و آموزش توجه خاصی به نقش سیاسی زن نموده و در مسائل سیاسی و اجتماعی برای زنان شخصیت حقوقی پیشبینی نموده چرا که زنان نقش چشمگیری در تاریخ و تحولات جامعه خود ایفا نموده اند. در تاریخ اسلام شواهد فراوانی از مداخله ی زنان در امور سیاسی وجود دارد (حیدری، ۱۳۹۷، صفحه ۱۳۵). در واقع نقش سیاسی زنان دارای مبانی فقهی می باشد که در ذیل به طور مختصر به آن می‌پردازیم:

۱-۷- نقش سیاسی زنان در قرآن

در ذیل به چند آیه که در مورد نقش سیاسی زنان در قرآن آمده است، اشاره میشود :

زنان با الگوبرداری از شخصیت‌های بزرگ اسلامی مانند حضرت زهرا (سلام الله علیها) و حضرت زینب (سلام الله علیها)، می‌توانند در تقویت باورهای دینی و انتقال ارزش‌های اخلاقی به نسل جدید نقش آفرینی کنند (مولایی و سعیدی اصل، ۱۴۰۱، صفحه ۱۱۸) زنان جامعه امروز امروز باید با الگو قرار دادن زندگانی حضرت زهرا (سلام الله علیها) کوشش کنند تا در نقش یک مادر به شکلی متعالی عمل کنند و همانگونه که آن حضرت در مقابل پیشنهاد کمک سلمان و زمانی که بین نگهداری از امام حسین و کار مخیر گردید، مراقبت از فرزندش را برگزید، و لذا باید در دفاع از کرامت و هویت زن به نقش حیاتی او که همان رسالت مادری است توجه خاصی مبذول شود و هیچگاه این نقش اصیل و انسان ساز قربانی نقش‌های زودگذر اجتماعی نگردد. فرزندان در طول دوران زندگی خود هم نیازمند تعلیم اند و هم تربیت. تعلیم به بخش آموزشی اطلاق می‌گردد اما تربیت باید عینی باشد لذا یک مادر خوب و شایسته علاوه بر آموزش معارف الهی به فرزندش، باید کوشش نماید تا الگویی مناسب نیز برای او باشد به عبارت روشن تر تربیت مقدر کسی است که آنچه را از متعلم می‌خواهد خود دارا باشد. آنچه از دیدگاه روانشناسی و دینی هم مورد تایید و توجه قرار گرفته است بیانگر این نکته می‌باشد که اولین عاملی که در ایجاد و عادت مطالعه موثر است، خانواده می‌باشد. اگر پدر و مادری عادت به مطالعه داشته باشند کودک با دیدن این حالت به تدریج با کتاب آشنا شده و به تقلید از آنها می‌پردازد و با کتاب انس می‌گیرد. (همدانیان و شاکری، ۱۳۹۷، صفحه ۱۹۶)

اگر زنی دارای باوری قوی باشد شالوده‌ی شخصیت او نیز بر اساس همین باور شکل می‌گیرد بنابراین، باید با تقویت پایه‌های دینی و باورهای اعتقادی، وسیله‌ی اعمال صالح را در زنان فراهم آوریم و این مسئولیت پیش از همه بر عهده‌ی متولیان مذهبی و فرهنگی جامعه است. آن چه در اسلام ارزش دارد شخصیت وجودی و عظمت روح بلند انسان است و تن و نمای فیزیکی انسان، منزلت والایی ندارد. انسان

فطرتاً الگوگزین و اسوه پذیر است و دوست دارد ارزش های باورمند خود را در چهره هایبییند و همانند سازی کند. با وجود این، امروزه زن مسلمان، آن چنان که باید با شخصیت های بزرگ تاریخ اسلام آشنا شده است تا دریابد که آنان چگونه با حضور توأم با وقار و متانت در جامعه، شرافت و منزلت انسانی خویش را حفظ نمودند. زن مسلمان با شناخت شیوه ی رفتاری حضرت زهرا ی مرضیه و زینب کبری (سلام الله علیها) و الگوبرداری از شخصیت و منش آنان، بازیچه هوس ها قرار نمی گیرد و عامل فسادگستری نمی شود و به حیات طیبه و پاکیزه می رسد. (همان، صفحه ۱۹۸)

نقش فرهنگی زنان در جامعه، بنیادی و چندبعدی است. زنان نه تنها در تربیت نسل آینده، بلکه در حفظ و انتقال ارزش های فرهنگی، دینی و ملی، مشارکت اجتماعی و ساختن جامعه ای سالم و متعالی، نقشی بی بدیل دارند. حمایت از توانمندی ها و جایگاه زنان، تضمین کننده پیشرفت و پایداری فرهنگی جامعه است.

۱۰. نتیجه گیری

این مطالعه با هدف شناسایی نقش جنسیت در حضور اجتماعی زنان انجام گرفت و در آن تلاش گردید تا به این سوال پاسخ داده شود که نقش جنسیت در حضور اجتماعی زنان چگونه میتواند باشد؟ تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی و روش به کار رفته اسنادی بود. داده ها با استفاده از ابزار فیش جمع آوری و در تحلیل آن ها از روش تحلیل محتوا استفاده گردید. از مهم ترین نتایج این مطالعه می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

در پاسخ به سوال نقش حضور زنان بر فضای سیاسی چگونه می تواند بر فعالیت اجتماعی موثر باشد؟ نقش زنان در سیاست مورد نقد و بررسی قرار گرفت. در قرآن و تاریخ اسلام تاکید بر مداخله ی زنان در امور سیاسی دارد و شواهد فراوانی وجود دارد این درحالی است که زنان قبل از انقلاب اسلامی به مشارکت

سیاسی برخوردار نگردیدند و بیشتر زنان وابسته به دربار مقام و منصب سیاسی داشتند و همچنین بعد از انقلاب و در نظام جمهوری اسلامی زنان پا به پای مردان به مشارکت فعال و موثر آنان تاکید داشت. در پاسخ به سوال نقش حضور زنان بر فضای اقتصادی چگونه می تواند بر فعالیت اجتماعی موثر باشد؟ نقش زنان در امور اقتصاد مورد نقد و بررسی قرار گرفت. برخی تاکید بر فعالیت اقتصادی زنان از گذشته تا به امروز در جامعه داشتند این در حالی است که ا پیدایش عصر صنعتی و پدید آمدن کارخانه ها فعالیت اقتصادی دستخوش تغییرات شد و فعالیت اقتصادی در مقابل حقوق منظم و ثابت متمرکز گردید و همچنین اشتغال زنان به مزایا و معایبی تاکید داشت. در پاسخ به سوال نقش حضور زنان بر فضای فرهنگی چگونه می تواند بر فعالیت اجتماعی موثر باشد؟ نقش زنان در امور فرهنگی مورد بررسی قرار گرفت تاکید بر اینکه زنان نیمی از جمعیت جامعه اند که تاثیرگذاری در نقش فرهنگی دارند این در حالی است که حجاب و عفاف مهمترین نماد هویت زن و عامل حفظ شخصیت زن گردیده است و همچنین الگو گیری زنان از شخصیت های بزرگ اسلام در انتقال ارزش های اخلاقی تاکید دارد .

با عنایت به موارد فوق در پاسخ به سوال نقش جنسیت در حضور اجتماعی زنان چگونه می تواند باشد؟ می توان گفت زنان به عنوان نیمی از جمعیت جامعه، با ایفای نقش های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، ستون های اصلی توسعه پایدار و پیشرفت جامعه هستند. توانمندسازی و حمایت از زنان در این حوزه ها نه تنها به بهبود وضعیت خانواده ها کمک می کند، بلکه موجب رشد و توسعه کل جامعه می شود.

۱۱. توصیه ها

باتوجه به نقش جنسیت در حضور اجتماعی زنان توصیه می گردد با بازنگری نقش های زنانه و تقویت ویژگی های مثبت زنان در زمینه حضور مؤثر و پایدار زنان در اجتماع فراهم شود.

۱۲. فهرست منابع

۱. قرآن

۲. بهروزی لک، غلام رضا، شریف پور، مریم، "بررسی مبانی فقهی حقوقی سیاسی زن در قانون اساسی

جمهوری اسلامی ایران"، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، شماره اول، ۱۳۹۴

۳. حیدری، ایمان، "نگاهی بر حقوق زن از منظر اسلام و حقوق بین الملل"، فصلنامه مطالعات حقوق، شماره ۲۸،

۱۳۹۴

۴. خزائی، آذر، نیلی، محمدرضا، "مبانی نظری حس حضور با تاکید بر حضور اجتماعی"، فصلنامه پیام

فرهیختگان، شماره ۹، بهار ۱۳۹۷

۵. رضایی روشن، هدی، عباسی، علی اصغر، "بررسی تاثیر اشتغال بر رشد اقتصادی کشور"، فصلنامه

علمی-پژوهشی زن و جامعه، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۹

۶. صالحی امیری، سیدرضا، رحیمی، عبدالرحیم، "نقش زنان در برنامه های فرهنگی، اجتماعی کشورچالش ها و

راهبردها"، مجله مدیریت فرهنگی، شماره ۴، تابستان ۱۳۸۸

۷. علاسوند، فریبا، زن در اسلام، چاپ دوم، قم، مرکز نشر هاجر، ۱۴۰۰

۸. فوزی، امیر، "خانواده و جنسیت"، روابط عمومی شورای فرهنگی اجتماعی زنان، تهران، ۱۳۸۳

۹. کرمی، سعید، "حقوق سیاسی و اجتماعی زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران"، فصلنامه علمی پژوهشی

جهان اسلام، شماره ۳، ۱۴۰۰

۱۰. لاریجانی، مهسا، نوری، طاهره، "بررسی ابعاد حضور زن و رسیدن به فرهنگ مطلوب"، جامعه فرهنگ

رسانه، شماره ۷، بهار ۱۳۹۷

۱۱. مظلوم زاده، آمنه، "حقوق مالی و اقتصادی زن"، فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی، شماره ۱، ۱۴۰۲

۱۲. منتظر حجت، امیرحسین، "نگاهی به مشارکت اقتصادی زنان در ایران"، پژوهشنامه علوم انسانی و

اجتماعی، شماره ۱۷، ۱۳۸۴

۱۳. مولایی، برزو، سعیدی اصل، قدرت الله، "نقش زنان در ترویج فرهنگ اسلامی و تقویت هویت دینی

فرزندان"، فصلنامه رویکردهای پژوهشی، شماره ۸۷، زمستان ۱۴۰۱

۱۴. محمدی، حمزه، "حقوق زن و رسانه"، فصلنامه مطالعات فقه و حقوق رسانه، شماره ۲، زمستان ۱۴۰۱

۱۵. مدنی پور، نادیا، "نگاهی به اشتغال زنان"، فصلنامه پیام نور، شماره ۳۷، ۱۳۸۵
۱۶. همدانیان، فاطمه، شاکری، طوبی، "بررسی موانع فرهنگی دسترسی زنان به عدالت خانوادگی"، فصلنامه مطالعات اجتماعی، شماره ۴، بهار ۱۳۹۸
۱۷. یوسفی، زهرا، مقتدایی، فائزه، "بررسی جایگاه حقوق اقتصادی زن"، فصلنامه علمی-پژوهشی سبک زندگی اسلامی، شماره ۴، ۱۴۰۰